

Veřejný ochránce práv
JUDr. Pavel Varvařovský

V Brně dne 15. května 2013
Sp. zn.: 320/2012/NOP/AŽ

Vážený pane inženýre,

na základě Vašeho podání byl vyzván příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, tedy Úřad městské části Praha 6 (dále také „OSPOD“), k poskytnutí součinnosti. Po prostudování vyjádření a spisové dokumentace Om bylo ve smyslu ustanovení § 14 zákona o veřejném ochránci práv zahájeno šetření postupu při výkonu sociálně-právní ochrany a kolizního opatrovnictví Vašich dětí, nezl. dcery a nezl.

Stěžoval jste si na postup sociálních pracovníků OSPOD, kteří jsou vůči Vám údajně zaujatí a straní matce dětí, která není schopna zajistit sourozencům řádnou výchovu. Další Vaše výhrady se týkaly jednání komise pro sociálně-právní ochranu dětí.

Nemohu se zabývat tím, co bylo předmětem soudního řízení, proto se nevyjadřuji k postupu a rozhodnutí opatrovnických soudů. Mým úkolem je hodnotit postup OSPOD, vůči němuž bylo zahájeno šetření při výkonu sociálně-právní ochrany a kolizního opatrovnictví nezl. sourozenců. Podnět jsem podrobil právní analýze a dospěl jsem k následujícím závěrům.

Po prostudování spisového materiálu jsem zjistil, že v říjnu 2008 byla založena spisová dokumentace sourozenců v souvislosti s návrhem matky nezl. na úpravu jejich poměrů, kolizním opatrovníkem byl ustanoven OSPOD. Koncem ledna 2009 opustila matka nezl. společnou domácnost, sourozenci se v týdenních intervalech střídaly v pobytech u Vás a matky, matka OSPOD informovala, že jí ve styku s dětmi bráníte. Počátkem března 2009 na Vás OSPOD, resp. sociální pracovníce, apelovala, aby nebyli sourozenci vtahováni do konfliktů mezi Vámi a matkou. V březnu 2009 byli nezl. zatímně svěřeni do péče matky, následně byl upraven Váš styk s dětmi; v lednu 2010 pak zatímně upravil styk o jarních prázdninách. Matka od počátku nesouhlasila s Vaším návrhem na střídavou péči, kterou OSPOD nepodpořil. OSPOD jako kolizní opatrovník nezl. navrhl již v lednu 2009 vypracování znaleckého posudku. V srpnu 2011 soud rozhodl o poměrech sourozenců, kteří byli svěřeni do péče matky, velmi precizně upravil styk, nad výchovou stanovil soudní dohled. Odvolací soud v květnu 2012 rozsudek potvrdil, korigoval pouze Váš nedoplatek na výživném. V únoru 2013 byla spisová dokumentace postoupena Úřadu městské části Praha 5.

Základním prvkem rodinného života je i nadále soužití rodičů a dětí, jakkoliv tradiční pojetí rodiny prošlo vývojem, neboť právě v jeho rámci se má uskutečňovat

péče a výchova ze strany rodičů, na niž mají děti právo.¹ V případě, že po rozpadu manželství, popř. partnerství, se rodiče nejsou schopni dohodnout na kontaktech s dítětem, stát prostřednictvím jím zřízených institucí (orgánů sociálně-právní ochrany dětí a soudů) by měl přijmout taková opatření, která by rodiči s dítětem kontakt zajistila. Ačkoliv má společnost eminentní zájem na vytváření takového společenského, sociálního a morálního prostředí, aby ke konfliktům mezi rodiči a dětmi, ale i jejich kolizních opatrovníků nemuselo docházet, řízení ve věcech péče o nezletilé děti je specifické, oprávněné zájmy dítěte jsou nadřazeny zájmům ostatních účastníků, což konstatovala i judikatura ústavního soudu.² I judikatura Evropského soudu pro lidská práva deklaruje, že primárním cílem při rozhodování v jakékoliv věci, jež se týká dítěte, by mělo být nalezení řešení, jež bude respektovat zájem dítěte a bude v souladu, popř. v co nejmenší možné míře zasáhne do zájmů jiných dotčených subjektů. Pokud ovšem takový soulad není možné nalézt, měl by být zájem dítěte nadřazen nad zájmy ostatních (většinou rodičů).³ Ze spisového materiálu mám za prokázané, že OSPOD řešil situaci sourozenců aktivně a intenzivně od prvního kontaktu a kladl důraz na poskytování preventivní a poradenské pomoci rovnoměrně oběma, tzn., spolupracoval rovnoměrně s Vámi i matkou nezl., tak aby pomohl překonat problémy související se zajištěním a úpravou péče o sourozence včetně zabezpečení styku. Činil kroky, které jsou v jeho kompetenci, opakovaně prošetřoval poměry nezl., prováděl četné pohovory s Vámi, matkou nezl., sourozenci, oslovil školská zařízení, dětského lékaře, specialisty apod. Veškeré vzájemné připomínky a výhrady, zejména pak Vaše, vždy projednal a následně Vás, popř. matku nezl., uvědomil o výsledcích pohovoru. Příčiny veškerých problémů a konfliktů jste ovšem s matkou nezl. OSPOD popisovali diametrálně odlišně. OSPOD Vás i matku nezl. opakovaně upozornil, že vzájemné konflikty, kterým byly mnohdy přítomny i nezl., mají na jejich psychiku negativní dopady, taktéž jste byli informováni o právech, ale i povinnostech vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti. Příklad nezl., resp. postup OSPOD, byl projednán na zasedání komise pro sociálně-právní ochranu dětí (již listopad 2009, leden a březen 2011), OSPOD navrhl svou asistenci při předávání dětí; na základě podnětu OSPOD, resp. komise pro sociálně-právní ochranu dětí, vstoupil do opatrovníckého řízení státní zástupce, který navrhl stanovení dohledu nad výchovou nezl., v květnu 2012 předal informace orgánům činným v trestním řízení o údajném týrání sourozenců (psychickém) jejich matkou, následně doporučil, aby byly děti vyšetřeny v pedagogicko-psychologické poradně (dále také „PPP“), nescetněkrát se pokusil hledat kompromis při řešení problémů včetně dohod „ad hoc“ (styk o jarních a vánočních svátcích) apod. OSPOD tedy od počátku při výkonu sociálně-právní ochrany sourozenců postupoval v intencích ustanovení § 10 - § 11 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále také „ZoSPOD“).⁴

Střídavá péče je jednou z forem porozvodového uspořádání poměrů nezl. dětí, jež spočívá v tom, že po určitý časový úsek je dítě svěřeno do péče jednoho rodiče,

¹ Nález sp. zn. II. ÚS 838/07, ze dne 10. 10. 2007.

² Usnesení sp. zn. IV. ÚS 25/03.

³ Např. rozsudek ESLP ze dne 6. 7. 2010, Neulinger a Shuruk v. Švýcarsko - rodič nemůže vůči dítěti činit opatření, která by poškodila zdraví dítěte nebo jeho vývoj.

⁴ Správní orgán je povinen ve smyslu ustanovení § 10 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. Dle ustanovení § 11 odst. 1 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí pomáhá OSPOD rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě.

a v dalším časovém úseku je svěřeno do péče druhého rodiče, soud vymezí práva a povinnosti obou rodičů. Primární podmínkou pro takový typ výchovy, dle mého názoru, je, že je v oprávněném zájmu nezletilého dítěte. Předpokladem střídavé péče je mimo jiné i to, že si střídavou péči přejí nejen oba rodiče, ale i nezletilé dítě, že jsou rodiče schopni a ochotni kooperovat ve veškerých záležitostech, jež se týkají jejich dítěte, snesou sdělení o druhém bez negativních komentářů apod. Zájem dítěte nesmí být řešením problémů rodičů, což ostatně judikoval i ústavní soud, který uvedl, že: „svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti; to předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných.“⁵ Oprávněným zájmem dítěte je především péče obou rodičů. V případě, že to není možné, pak toho rodiče, který: „k tomu má lepší předpoklady, mimo jiné uznává roli a důležitost druhého rodiče v životě dítěte a je přesvědčen, že i ten druhý je dobrým rodičem.“⁶ Z uvedeného plyne, že OSPOD správně vyhodnotil situaci Vašich dětí, když střídavou péči nepodporoval, neboť nebyla v oprávněném zájmu nezl. Vaše vztahy s matkou nezl. byly konfliktní, napjaté, konstruktivní komunikace absentovala, matku jste v její roli nerespektoval, děti byly přítomny vzájemným konfliktům, o matce jste se před dětmi vyjadřoval s despektem, pohovorem bylo zjištěno, že sourozenci preferují péči matky, nadto, znalecký posudek doporučil péči matky. Vyslovil jste zásadní nesouhlas se závěry posudku a odkázal na znalecké posouzení sourozenců, které jste jim zajistil a z něhož vyplývá, že střídavá péče je nejvhodnější. V této souvislosti jsem nucen konstatovat, že privátní znalecké posudky bohužel někdy reprezentují jednostranné vyšetření, jsou v nich zmiňována účelová a nikým neověřená sdělení, ať ze strany rodiče, nebo dítěte. Za objektivní posudky tak považuji především ty, které byly vypracovány soudem ustanovenými znalci, neboť se znaleckému zkoumání podrobili oba rodiče i děti, což se v daném případě nestalo.

OSPOD je kolizním opatrovníkem sourozenců, i když jste se proti jeho ustanovení odvolal. Úkolem kolizního opatrovníka je pro určité konkrétní řízení před soudem poskytnout ochranu právům a právem chráněným zájmům nezletilého dítěte, jeho jediným hlediskem je zájem a blaho dítěte. OSPOD je při výkonu kolizního opatrovnictví povinen soud informovat o všech podstatných skutečnostech, jež by mohly mít vliv na rozhodování soudu o poměrech dítěte, což v daném případě kolizní opatrovník bezpodmínečně splnil - OSPOD soudu vždy zasílal aktuální, podložené a objektivní informace, jež jeho četná šetření a informace potvrzovaly. Aktivně využíval svých procesních práv - od září 2009 opakovaně žádal opatrovnícký soud o nařízení jednání a rozhodnutí o úpravě poměrů s ohledem na vyhocené vztahy mezi Vámi a matkou, navrhoval předběžnou vykonatelnost rozsudku o úpravě poměrů nezl.,⁷ nepodpořil střídavou péči, což byl postup v oprávněném zájmu sourozenců. V řízení ve věcech péče o nezletilé rozhoduje soud, který je povinen své rozhodnutí přijmout v souladu se zákonem, aniž by byl vázán nejen názory účastníků řízení, ale i jejich zástupců nebo opatrovníků.⁸ V této souvislosti je třeba vzít v potaz i vyjádření sourozenců, kteří jsou spokojeni s péčí matky, již upřednostňovali. Dítě by mělo mít právo svobodně se vyjádřit, měly by mu být srozumitelně vysvětleny

⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2005, sp. zn. I. ÚS 48/04.

⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 23. února 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09.

⁷ Rozhodování odvolacího soudu o podjatosti kolizního opatrovníka, vypracování znaleckého posudku, zaneprázdněnost právních zástupců, nemoc soudkyně.

⁸ Usnesení ÚS 115/04.

důsledky případného vyhovění či nevyhovění jeho návrhům, resp. stanoviskům.⁹ Při slyšení dítěte ve smyslu ustanovení § 8 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, na rozdíl od úpravy v občanském soudním řízení a zákona o rodině,¹⁰ musí orgán sociálně-právní ochrany dětí přihlížet nejen k názorům dítěte, ale i k jeho přáním a pocitům,¹¹ tak aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje. OSPOD je tedy povinen přihlížet nejen k názorům dítěte, ale i k jeho přáním a pocitům, které byly v daném případě u dcery, ale i zjevné a neměnné. Dítě by si mělo být vědomo důsledků projevení svého názoru, aniž by cítilo pocit viny či mělo obavy, když jeho přání a názory nebudou odpovídat přáním dotčených osob, většinou rodičů. Záleží ovšem na vůli a rozhodnutí jednotlivých zainteresovaných osob a institucí, jakým způsobem a do jaké míry budou brány v potaz pocity a přání dítěte.

Ze spisové dokumentace vyplývá, že matka je schopna sourozencům zajistit řádnou péči. Nezpochybňuji problémy dcery v letech 2010 a 2011, které ovšem úzce souvisely s konfliktními vztahy v rodině - dle znalce dcera vykazovala narušení citového vývoje, což se odrazilo i na jejím ambivalentním vztahu vůči Vám. Nebylo zjištěno, že by matka nezl. vůči Vám popouzela, ve styku Vám nikdy dlouhodobě a úmyslně nebránila. Jestliže nebyl realizován styk s dětmi výhradně dle Vašich představ, ale v intencích zatímní úpravy a následné úpravy meritorní, to rozhodně neznamená, že Vám ve styku matka bránila. Psychické týrání nezl. matkou, jež jste oznámil, OSPOD ihned postoupil orgánům činným v trestním řízení, sociální pracovnice doporučila neprodlenou návštěvu v PPP (viz shora). OSPOD adekvátně reagoval na trvalou nekonstruktivní komunikaci mezi Vámi a matkou nezl., která přetrvávala i po meritorní úpravě poměrů nezl., uložením povinnosti využít pomoc odborného poradenského zařízení.¹² Soudní dohled nad výchovou nezl. považuji za dostačující, pro uložení výchovného opatření matce nebyl důvod.

Nemohu objektivizovat Vaše tvrzení o nevhodném chování členů komise pro sociálně-právní ochranu dětí v prosinci 2011. Ze zápisu a z vyjádření OSPOD uvedené nevyplývá. Z obsahu velmi rozsáhlé spisové dokumentace Om je ovšem zřejmé, že jste byl permanentně nespokojen s jakoukoliv aktivitou OSPOD, která neodpovídala Vašim požadavkům, i když byla často vyvíjena na základě Vašich žádostí a podání, jež byla mnohdy irelevantní. Rozdílný náhled na problém a jeho řešení nevnímám jako zastrašování či neobjektivnost.

Na základě všech shora uvedených skutečností při výkonu sociálně-právní ochrany a kolizního opatrovnictví nezl. a konstatuji, že veškeré

⁹ Evropská úmluva o výkonu práv dětí - čl. 1, čl. 10 - dítě má právo zúčastnit se všech řízení, která se ho týkají, a právo k těmto řízením a v rámci nich získat potřebné informace a sdělit svoje stanovisko k věci v řízení projednávaném.

¹⁰ Ustanovení § 31 odst. 3 zákona o rodině ukládá soudu povinnost zjistit názor dítěte, jestliže je dítě s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření týkajících se ho, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů, která se týkají podstatných záležitostí jeho osoby, a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje. Dle ustanovení § 100 odst. 4 o. s. ř. mají v řízení, jehož účastníkem je i nezl. dítě, které je schopno formulovat svůj názor, postupovat tak, aby byl názor dítěte zjištěn, osobním pohovorem apod. Výslovně však zákon o rodině ani občanský soudní řád nestanoví, že se při rozhodování o poměrech dítěte bude přihlížet i k přáním a pocitům nezl.

¹¹ I u malých dětí, které často nejsou schopny formulovat vlastní názor na danou věc.

¹² Dle ustanovení § 12 odst. 1 písm. b) ZoSPOD může OSPOD uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení, pokud rodiče nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s ním.

aktivity OSPOD a kolizního opatrovníka směřovaly zejména k obnovení narušených funkcí rodiny, jelikož každé nezl. dítě má mimo jiné právo na příznivý vývoj. Postup OSPOD byl v oprávněném zájmu nezl. a v souladu s ustanovením § 1 a § 5 ZoSPOD,¹³ a své šetření proto končím dle ustanovení § 17 zákona o veřejném ochránce práv.

S pozdravem

JUDr. Pavel V a r v a ř o v s k ý v. r.
(dopis je opatřen elektronickým podpisem)

Vážený pan
Ina. P Z

Údolní 39
602 00 Brno
tel: (+420) 542 542 888, fax: (+420) 542 542 112

¹³ Podle ustanovení § 1 se sociálně-právní ochranou dítěte rozumí mimo jiné i ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí je podle ustanovení § 5 citovaného zákona zájem a blaho dítěte. Úmluva o právech dítěte stanoví v čl. 3 zásadu, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.